

Darija Skubic

PEDAGOŠKI GOVOR
v vrtcu in
prvem razredu
devetletne osnovne šole

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Pedagoški govor v vrtcu in prvem razredu devetletne osnovne šole

Darija Skubic

Ljubljana 2004

Pedagoški govor v vrtcu in prvem razredu devetletne osnovne šole
Darija Skubic

Recenzija: dr. Simona Kranjc, doc., Filozofska fakulteta
dr. Vida Udovič Medved, doc., Pedagoška fakulteta v Kopru

Lektoriranje: dr. Darija Skubic

Za izdajatelja: prof. dr. Pavel Zgaga, dekan

Za založniško komisijo: dr. Janez Krek, docent

Oblikovanje in računalniški prelom: Igor Cerar

Izdala: Pedagoška fakulteta v Ljubljani

Tisk: Littera picta d.o.o. Ljubljana

Naklada: 600 izvodov

© 2004 avtorica

Po Zakonu o davku na dodano vrednost (Uradni list RS št. 89/98, 7. točka, 25. člen) sodi knjiga med proizvode, za katere se plačuje 8 % davek od prometa proizvodov.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

372.461.1-053.4

SKUBIC, Darija

Pedagoški govor v vrtcu in prvem razredu
devetletne osnovne šole / Darija Skubic. - Ljubljana
: Pedagoška fakulteta = Faculty of Education, 2004

ISBN 86-7735-074-8

214145024

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE DELA PO ZAKONU O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

Zahvala

Rada bi se zahvalila otrokom, vzgojiteljicam in ravnateljici vrtca Ciciban (Čebelica) v Ljubljani za sodelovanje pri snemanju gradiva. Hvala mami, očetu in vsem kolegom ter kolegicam z Oddelka za predšolsko vzgojo, ki me podpirajo na moji raziskovalni poti. Posebej pa bi se rada zahvalila izr. prof. dr. Simoni Kranjc, izr. prof. dr. Marji Bešter Turk in doc. dr. Vidi Udovič Medved za dragocene pripombe pri nastajanju tega dela.

Knjigo posvečam stricu Cirilu.

KAZALO

I. UVOD	7
II. TEORETIČNI DEL.....	9
1 Mišljenje in govor oz. mišljenje in jezik.....	9
1.1 Beseda in pojem	13
1.2 Razvoj mišljenja v predšolski dobi	18
1.3 Vloga odraslega pri usvajanju jezika	28
2 Teorije govornega razvoja.....	32
2.1 Teorija N. Chomskega	32
2.2 Piagetov pristop	35
2.3 Behaviorizem	36
2.4 Družbenointerakcijske teorije	37
2.5 Sociolingvistična smer	38
2.6 Kognitivne teorije	38
3 Sporazumevanje.....	41
3.1 Sporočanje.....	42
3.2 Interakcija	44
4 Teorija analize diskurza	55
4.1 Pristopi k analizi diskurza	55
4.2 Pogovorna analiza.....	57
4.3 Struktura interakcije (po A.-B. Stenstroem).....	62
5 Vzgojiteljeva in otrokova vprašanja v vrtcu.....	72
5.1 Vprašanje – pozivno govorno dejanje in diskurzivno dejanje.....	72
5.2 Spraševanje	84
III. ANALITIČNI DEL	92
1 Vzorec	92
1.1 Skupina A.....	93
1.2 Skupina B.....	93
2 Metoda	95
3 Rezultati analize po hipotezah	97
3.1 Zapis 1.....	99
3.2 Zapis 2.....	102
3.3 Zapis 3.....	105

3.4 Zapis 4.....	108
3.5 Zapis 5.....	111
3.6 Zapis 6.....	114
4 Primerjava rezultatov po tematskih enotah	116
4.1 Primerjava uresničitve posameznih enot diskurza po zapisih	116
5 Klasifikacija vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj z jezikoslovnega (pomenskega, skladenjsko-pragmatičnega), s pedagoškega in psihološkega vidika (tj. vidika miselnih procesov).....	128
5.1 Klasifikacija vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj v prvem zapisu	128
5.2 Klasifikacija vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj v drugem zapisu	131
5.3 Klasifikacija vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj v tretjem zapisu	134
5.4 Klasifikacija vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj v četrtem zapisu	137
5.5 Klasifikacija vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj v petem zapisu.....	140
5.6 Klasifikacija vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj v šestem zapisu	143
6 Primerjava (uresničitve) vzgojiteljičin in otrokovih vprašanj po zapisih.	146
6.1 Primerjava pomenske uresničitve vzgojiteljičin in otrokovih vprašanj po zapisih.....	149
6.2 Primerjava skladenjsko-pragmatične uresničitve vzgojiteljičin in otrokovih vprašanj po zapisih	149
6.3 Primerjava pedagoške uresničitve vzgojiteljičin in otrokovih vprašanj po zapisih.....	150
6.4 Primerjava psihološke uresničitve vzgojiteljičin in otrokovih vprašanj po zapisih.....	151
IV. SKLEPNE UGOTOVITVE	153
1 Sklepi.....	153
2 Predlogi za možne spremembe oz. izboljšave na področju pedagoškega govora v vrtcu.....	157
V. LITERATURA	159

I. UVOD

Delo *Pedagoški govor v vrtcu in v 1. razredu devetletne osnovne šole* je nekoliko preoblikovana doktorska disertacija, ki je bila uspešno zagovarjana aprila 2002 in je rezultat večletnega raziskovanja pedagoškega govora v vrtcu. Kot že sam naslov pove, gre za obširno raziskovalno področje, zato sem ga vsebinsko omejila na en segment pedagoškega govora v vrtcu, to je na vzgojiteljeva in otrokova vprašanja. Vprašanje in odgovor sta konstitutivni prvini govorjene komunikacije. Od vprašanja je v veliki meri odvisen odgovor in ker je vzgojitelj v vrtcu otrokom govorni zgled, je še kako pomembno, kako oblikuje vprašanje. Zato želi moja raziskava spodbuditi vzgojitelje v vrtcih k razmišljanju o vprašanjih in spraševalnih strategijah.

Razprava je sestavljena iz dveh delov, teoretičnega in analitičnega. Teoretični del obravnava temeljne teoretične pojme, znane iz domače in tuje literature, ki so podlaga za analitični del, v katerem sem skušala na podlagi posnetega gradiva analizirati vzgojiteljeva in otrokova vprašanja iz treh vidikov: jezikoslovnega, pedagoškega (interakcijskega) in psihološkega (tj. z vidika miselnih procesov).

Namen raziskave je bil prikazati potek in značilnosti sporazumevanja v vrtcu (tj. pedagoškega govora), in sicer v skupinah otrok v starosti od 4 do 6 let in od 6 do 7 let (priprava na šolo). Primerjati sem želela tako govor vzgojitelja kot govor otrok ter potrditi oziroma ovreči hipoteze, da je vzgojiteljev govor količinsko bogat, funkcijsko in skladenjsko razvit; da vzgojitelj veliko sprašuje, otroci pa malo; da je od vzgojiteljevega vprašanja odvisen otrokov odgovor; da so vzgojiteljeva vprašanja pomensko vezana na temo pogovora in zato specifična za vsak zapis; da skladenjsko-pragmatično prevladujejo dopolnjevalna in neposredna vprašanja, pedagoško vzgojiteljeva vprašanja otroku, psihološko pa vprašanja nižje ravni, in sicer enopomenska – spominska.

Teoretični del sestoji iz petih poglavij. Uvaja ga poglavje *Mišljenje in govor oz. mišljenje in jezik*, v katerem razpravljam o odnosu med mišljenjem in jezikom oziroma med mišljenjem in govorom. Razpravo začnem z de Saussurjevim razlikovanjem jezika in govora,

samo razmerje med mišljenjem in jezikom/govorom pa osvetlim s spoznanji J. Piageta, L. Vigotskega, L. Marjanovič Umek in S. Kranjc. Razprava se dotakne razmerja med besedo in pojmom, razvoja pojmov, razvoja mišljenja v predšolski dobi, mejnikov govornega razvoja: besednega, pomenskega, skladišnega in metalingvističnega razvoja govora, govornih funkcij ter vloge odraslega pri usvajanju jezika.

V drugem poglavju *Teorije govornega razvoja* so predstavljene nekatere teorije raziskovanja otrokovega govora, med njimi teorija N. Chomskega, ki je nadaljevanje biologistične smeri, katere vodilni teoretik je A. Gesell, Piagetov pristop, behaviorizem B. F. Skinnerja, družbenointerakcijska teorija J. Brunerja, sociolingvistična smer D. Hymesa in W. Labova, ki prinaša metodološko kritiko misli N. Chomskega, in kognitivne teorije J. A. Fodorja.

V tretjem poglavju *Sporazumevanje* razložim temeljne pojme iz sporazumevanja: sporočanje, dejavniki sporočanja, interakcija, konverzacija/pogovor in pogovor v vrtcu.

V četrtem poglavju *Teorija analize diskurza* je predstavljena teorija analize diskurza. Tu se predvsem opiram na analizo govornega diskurza A.-B. Stenstroem, dopolnjeno s spoznanji anglosaških avtorjev M. Coultharda in J. Sinclairja. Opišem strategije menjavanja vlog, še posebej izpostavim menjavanje vlog med vzgojitelji in otroki.

Teoretični del zaključuje peto poglavje *Vzgojiteljeva in otrokova vprašanja*, v katerem podrobneje spregovorim o vprašanjih z jezikoslovnega vidika, pedagoškega (tj. z interakcijskega vidika) in psihološkega vidika ter o spraševalnih strategijah.

V analitičnem delu predstavim rezultate analize, in sicer primerjalno po skupinah. Najprej prikažemo rezultate analize govornega diskurza, nato pa še rezultate pomenske, skladišneko-pragmatične, pedagoške in psihološke klasifikacije vzgojiteljevih in otrokovih vprašanj.

V zaključnem delu navedem poleg sklepnih ugotovitev tudi predloge za možne spremembe oziroma izboljšave, ki bi pripomogle k učinkovitejšemu sporazumevanju v vrtcu, predvsem pa k učinkovitejšemu spraševanju (ne v šolskem pomenu besede!) in spraševalnim strategijam.